

موزه مشاغل تبریز دوباره احیا می شود / پنجره ای به سوی اقتصاد گذشته+ تصاویر

فروردین ۲۵، ۱۴۰۱

آذرقلم: ایده راه اندازی موزه ای منحصر به فرد، از 30 سال پیش در ذهن برادران سرابی اقدم شکل گرفت. دو برادری که همه سرمایه و وقت و ذوق خود را بر روی راه اندازی هنری گذاشتند که نمونه ای در ایران نداشت. موزه مشاغل آذربایجان!

به گزارش آذرقلم، چشمان رضا و یعقوب سرابی اقدم در پستوی خانه های قدیمی روستاهای آذربایجان، بازار تاریخی تبریز، میدان گجیل، سردابه خانه باغ ها و انبار مغازه های قدیمی دنبال اشیایی می گشت که نشان از تاریخ در خود داشته باشد، سندی و وسیله ای قدیمی که روایتگر واقعی گذشته و جام جهان نمای فرهنگ، ادبیات و آداب و رسوم ایرانیان و مردم آذربایجان باشد عکس های قدیمی، کتاب های خطی، فلزات زنگ زده، همه و همه گوهر نابی بودند که برادران سرابی به جای خرید خانه و ویلا و ماشین، خریدار سینه چاک آنها بودند. از دل آن کتاب ها و اسناد و عکس ها، می شد شیوه زندگی، امکانات و وسایل به کار گرفته شده در عهد قدیم را عینیت بخشید. اگر در یک عتیقه فروشی و سمساری پای می گذاشتند، با توجه به ذهنیت و مطالعات قبلی، دنبال اشیایی می گشتند که نمونه واقعی و اصلی آن اکنون در این مغازه ها و خانه ها به دست فراموشی سپرده می شدند و بدین ترتیب، جمع آوری این اشیاء نیز، از ابتدا با هدف و برنامه ای خاص و از پیش طراحی شده پیش می رفت. هدفی که در دورنمای آن،

راه اندازی «اولین موزه مشاغل ایران» بر پیشانی اش نقش بسته بود. بدین ترتیب رضا و یعقوب سنگ بنای نخستین موزه مشاغل را در شهر تبریز پی ریزی کردند. در گام نخست نیز ۱۲ شغل تعریف شده و اقدامات اولیه برای تهیه ابزارآلات آنها صورت گرفت. این مشاغل عبارت بودند از:

تلگراف خانه:

یکی از غنی ترین و دیدنی ترین بخش این موزه به وسایل تلگراف خانه قدیم اختصاص دارد. دستگاه فرستنده و گیرنده تلگراف (مربوط به دوره ناصرالدین شاه) و دستگاه کوچک مولد برق که با دست شارژ می شد، از اشیای گرانبها و ماندگاری است که سرابی با زحمت و هزینه ای گزاف موفق به تهیه آن شده و به رغم اصرار برخی موزه ها و ادارات سایر شهرها، آن را نفروخته است. کاغذهای تلگراف مربوط به ۱۰۰ سال قبل و نیز کاغذ تلگراف محمد نجوانی (بنیانگذار کتابخانه ملی تبریز)، قپان (ترازوی بزرگ توزین کالاها)، از جمله آثاری است که اینجا دیده می شود.

به گفته سرابی، تلگراف خانه های قدیم، هم به کار ارسال پیام های تلگرافی می پرداختند و هم وظیفه ارسال محموله های پستی را عهده دار بودند بنابراین، تشریح چهره پردازی و واقع نمایی این شغل از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

برای مسئول تلگراف خانه نیز با الهام از عکسهای قدیمی به جا مانده مردی مجسم خواهد شد که نشسته بر روی صندلی چوبی، استکان کمر باریک چایی بر روی میز کاغذهای تلگراف را برانداز می کند.

عطاری:

عطاری هر چند اکنون شغل منسوخ و کمیابی است اما در عهد قدیم یکی از مشاغل حساس و پراهمیت به شمار می رفت. جعبه های عطاری، قوطی های خارجی رایج در زمان قاجار که از یکی از روستاهای شهرستان اهر کشف و خریداری شده در این غرفه عرضه شده اند.

بقالی و بنکداری:

کیسه های قدیمی حنا، کله قندهای زرد شده و به جا مانده از آن زمان، قوطی های چای، بخشی از دارایی های این غرفه است. سرابی کیسه های حنا را از یک پیرزن آذربایجانی و با خواهش و تمنا خریده است.

شیشه های گلاب و عطر هم در مغازه های بقالی قدیم وجود داشت که نمونه هایی از آن اکنون تهیه شده است.

بزازی و پارچه فروشی:

یکی دیگر از مشاغلی که در دوران قدیم بسیار پررونق بود، بزازی و پارچه فروشی است. پارچه های رنگارنگ ، حریرهای چشم نواز، مخمل های سرخ و لطیف، ترمه های زیبا همه یادگاران آن دوران است. آرشین از ابزار اندازه گیری و مترآژ پارچه ها بود که نمونه ای قدیمی از آن خریداری شده است. سرابی در تلاش است تا یکی از شهروندان کهنسال تبریزی را راضی کند تا نمونه هایی از پارچه های قدیمی را که در صندوق خانه اوست به این گنجینه ارزشمند بفروشد.

نجاری:

اره ها، رنده ها، گیره های مخصوص نگه داری چوب و الوار، میخ و چکش قدیمی، از ابزار آلات جمع آوری شده این بخش است.

آهنگری:

این بخش شامل آهن آلات، فلزات و آلیاژهای قدیمی و کوره های ذوب فلزات، زنجیر و کباده و داس است. به گفته سرابی، آن قدر آهن آلات در این مدت جمع آوری شده که وزن آنها بالغ بر دو سه تن می شود. تا آنجا که انتقال و جابجایی آنها کار بسیار مشکلی بود.

دواخانه (داروخانه):

امروزه وقتی به یک کسالت و ناراحتی مبتلا می شوید نسخه به دست به یک داروخانه مراجعه کرده و داروهای خود را اعم از کپسول، قرص و

آمپول دریافت می کنید. اما جالب است بدانید که حدود ۱۰۰ سال پیش، این شکل داروفروشی وجود نداشت. داروها اکثراً به شکل مایعاتی بود که در شیشه های قهوه ای رنگ نگهداری می شدند. شیشه هایی که نام هر دارو به همراه سال و کارخانه تولید کننده بر روی آن حک شده بود.

مسئول دواخانه بر اساس نسخه کتابی که داشت این داروها را با ترکیبات ذکر شده مخلوط کرده و داروی جدید درمانی را تهیه و تحویل بیمار می داد.

وسایل طب قدیمی، نسخه های پزشکی مربوط به سال ۱۲۹۸ شمسی، ترازوهای مخصوص توزین داروها، گواهی پزشکی (۱۳۰۶ شمسی)، کتاب فرمول های طبی دکتر تومانیان، میکروسکوپ (مربوط به سال ۱۸۷۴ میلادی)، پیشخوان دارو فروشی و اسبابی از این دست، با ذوق و سلیقه تمام جمع آوری شده و در موزه مشاغل به نمایش درآمده است.

در این بخش مجموعه ای از شیشه های قدیمی دارو از سردابه یک پزشک پیر در تهران خریداری شده است.

آنتیک فروشی:

این مغازه ها در دوره قاجار، نقش فروشگاههای کادوئی، لوازم خارجی، و تشریفاتی امروز را عهده دار بودند.

آسیاب:

سنگ های بزرگ و سیاه آسیاب، به همراه محورهای چدنی قدیمی، کار آرد سازی و تبدیل گندم به آرد را عهده دار بودند. کاری که اکنون درکارخانجات بزرگ و مدرن صورت می گیرد. اکنون نمونه هایی از آن سنگها و سایل آرد سازی توسط سرابی گردآوری شده است.

رنگری:

هنوز هم برخی از مردم آذربایجان در ضرب المثل های خویش از کلمه بویاخ خانه استفاده می کنند. اما بویاخ خانه مرکزی بود که در آنجا لوازم رنگری فروخته و با آن فرش، جاجیم، گلیم و الیاف را رنگ می کردند.

تعدادی از لوازم اصلی این حرفه شامل دیگ های بزرگ رنگری و قوطی های رنگ قدیمی نیز جمع آوری شده و در این موزه به نمایش درخواهد آمد.

مطبعه (چاپخانه) :

یکی از قدیمی ترین دستگاههای چاپ پدالی که بدون برق کار می کرد در دوره مظفرالدین شاه قاجار به تبریز آورده شد. اکنون آن دستگاه چاپ با صرف میلیون ها تومان توسط آقای سرابی خریداری شده و برای موزه مشاغل تدارک دیده شده است. غیر از این دستگاه چاپ، قفسه ها و جعبه های حروف سربی دستی هم گردآوری شده است.

صافی:

ابزارآلات قدیمی نظیر گیره مخصوص این حرفه، جلدسازی، سریش و ... هم در این موزه، جایگاه ویژه ای برای خود دارند.

همت بلند سرابی اقدام برای زنده نگه داشتن خاطرات آذربایجان!

رضا سرابی اقدام در مورد آثار و وسایل گرد آوری شده می گوید: آنچه بیش از همه در این راه سخت و طاقت فرسا برای ما مهم بود، اصالت هر یک از اسباب و آثار بود. یک موزه زمانی ارزش دارد که نسخه اصلی یک وسیله در معرض دید عموم قرار گیرد و گرنه ارائه کپی یک سند تاریخی، هیچ ارزش تاریخی و اسنادی ندارد. به همین خاطر در طی 30 سال گذشته همواره به اصلی بودن آثار بیش از همه توجه می کردیم. اصالت اجناس را هم از روی عکسهای قدیمی و نوشته های کتاب های مستند و معتبر تشخیص می دادیم. به عنوان مثال طرح چرخهای اولین خودرویی را که در دوره قاجار وارد ایران شد (۱۹۰۴ میلادی) از یک کتاب تاریخی پیدا کردیم. طرحی که به ما کمک کرد تا به چرخه برسیم که کاملاً با نمونه عکس آن تطابق دارد. و یا برای احیاء و اجرای طرح میراب تبریز، شکل بشکه های مخصوص آن دوران که در منطقه گازران تبریز به کار گرفته می شد از چند کتاب قدیمی استخراج شد.

جالب است بدانید که بشکه های آبرسانی و فروش آب در تبریز قدیم با بشکه های آب سایر شهرهای ایران در آن دوران کمی فرق داشت و این

تفاوت ظاهری خود گویای آن است که تبریز در آن دوران صنعتی تر و مترقی تر از سایر شهرهای ایران بود.

برای تاسیس این موزه باید بازارچه ای به شکل قدیمی در تبریز ساخته می شد تا این مغازه ها در دو سوی این بازارچه جای بگیرند و برای اینکه با الگوبرداری از طرح بازارچه های قدیمی تبریز و نیز سایر مشاغل فعال در آن دوران، نظیر دستفروشان که در جلو و یا داخل بازارچه تردد می کردند به این بازارچه روح بدهیم ، مشاغل نظیر چاقو تیزکن، فایطونچی، حمال(کارگر) و... هم در بازارچه های قدیمی تبریز حضوری زنده و موثر خواهند داشت.

ماجرای تلخ موزه مشاغل در تبریز!

با اعلام ثبت جهانی بازار سنتی تبریز در فهرست یونسکو، یک بار دیگر، موضوع تجارت و داد و ستد در عهد قدیم به ویژه در بازار سنتی تبریز در کانون توجه محافل خبری و تاریخی قرار گرفت. در اولین گام، با احداث بنایی جدید توسط شهرداری اموال این موزه به این محل جدید انتقال یافت و از قضا مورد استقبال مردم و گردشگران قرار گرفت. راه اندازی موزه مشاغل خود در همین راستا در طی چند سال گذشته مورد توجه شهرداران وقت قرار گرفت. اما متأسفانه مسایل حقوقی بر سر این موضوع سایه افکند و سبب برچیده شدن این موزه از محل تازه احداث آن گردید. رضا سرابی اقدام هم پس از کش و قوس بسیار به دردهای بزرگی افتاد.

خوشبختانه برخی افراد خیر و برخی سازمان ها برای وضعیت بغرنج موجود پا پیش گذاشتند و در مقابل برخی از دست اندرکاران مستقیم، کم لطفی کرده و این دو هنرمند برجسته و دلسوخته شهرمان را تنها گذاشتند.

خوشبختانه در روزهای اخیر خبرهای خوشی به گوش می رسد. شورای شهر و شهرداری مصمم به راه اندازی و احیای مجدد این موزه هستند . هم اینکه رضا سرابی اقدام، فرصت کافی یافته تا با پشت سر گذاشتن دردها و مشقات بسیار بار دیگر سکان این کشتی طوفان زده را به دست گیرد . هر چند که زخم هایی که بر روح و او وارد شد هرگز جبران پذیر نیست. او از آسایش خود و خانواده اش گذشت تا برای تبریز ، افتخار بیافریند اما بی مهری برخی فرصت طلبان سنگ های بسیاری را پیش پای او انداختند.

موزه مشاغل تبریز احیا می شود

سید کاظم زعفرانچیلر رئیس کمیسیون سرمایه‌گذاری، گردشگری و بهبود فضای کسب و کار شورای اسلامی شهر تبریز در بیست و ششمین جلسه کمیسیون سرمایه‌گذاری، گردشگری و بهبود فضای کسب و کار از احیای موزه مشاغل خبر داد و افزود: به دستور شهردار تبریز مقرر شده موزه مشاغل مجدداً احیا شود، چراکه اموال این موزه موجود بوده و لازم است از آنها نگهداری شود.

یعقوب و رضا سرابی اقدام، نه تنها در زمینه راه اندازی موزه مشاغل ایران از خود شور و شوق وصف ناپذیر نشان داده اند بلکه مجموعه داران خلاق جالبی هم هستند. کلکسیون فانوس‌های قدیمی ایران (حدود ۷۰ فانوس) مجموعه شیرهای آب انبار، مجموعه پنجره‌های مشبک و گره چینی قدیمی، کلکسیون جنگ افزارهای قدیمی و سرنیزه‌ها، مجموعه نامه‌های پستی ایران در دوره قاجار و دستگانه‌های تلگراف و تلفن‌های قدیمی، لوازم تحریر و اداری قدیمی، سکه، نشان‌ها و مدال‌های شجاعت جنگی به ویژه جنگ جهانی اول، از دیگر وسایل ارزشمندی است که برادران سرابی برای جمع‌آوری آنها همت ویژه گمارده‌اند.

آثار تجسمی و مجسمه‌های هنری این دو برادر نه تنها در تبریز بلکه در اکثر شهرهای ایران به نمایش درآمده است مجسمه ابن سینا در شهرهای بابل و میناب، دختر قاجار و توپ قدیمی در میناب، سنگ نوشته سوگند نامه بقراط در تهران، دختر روستایی در کرج و تندیس حاج رسول صدقیانی، توپ جنگی برای موزه‌های مشروطه و قاجار تبریز و مجسمه عکاس باشی تربیت و مجسمه هواپیمای کلنل پسیان خلبان تبریزی در سه راهی مرند اکنون در معرض تماشای بازدیدکنندگان و علاقمندان به تاریخ ایران و آذربایجان قرار گرفته است.

امید می‌رود با ورود جدی شهرداری و میراث فرهنگی به بحث راه اندازی این موزه منحصر به فرد، بار دیگر شاهد درخشش آذربایجان شرقی از نظر موزه‌های تخصصی در کشور باشیم.

گزارش از: محمدامین خوش نیت